

Bernard Bolzano

Oldřich Arnošt Fischer

Prelego por Esperantista Klubo Brno, la 18-an de septembro 2024

*„La tempo alvenos, mi tion diras kun absoluta konfido,
kiam homoj abomenos la militon, tiun sensencan strebon prezenti argumentojn per glavo,
same tiel ĝenerale, kiel jam hodiaŭ ili abomenas duelon!“*

Bernard Bolzano
(1781-10-05 – 1848-12-18)

Bernard Bolzano naskiĝis la 5an de oktobro 1781 en Strato Platnéřská en Prago.

Lia patro Bernard Pompeius Bolzano estis italo, kiu setliĝis en Praga Malnovurbo jam en la jaro 1767. Patrino Cecilia, fraŭlinnome Maurer, germane parolanta aŭstrino, estis edukita en monaĥinejo. El iliaj 12 infanoj transvivis nur du filoj: pli aĝa Jan kaj Bernard.

Pli juna Bernard estis malsana. Li suferis de fortaj kapdoloroj, kora aritmio kaj tuberkulozo.

Sed li vivis relative longtempe. 67 jarojn, dum regado de kvin imperiestroj.

En la jaro 1781 imperiestro Jozefo la 2a Habsburga abolis servutecon. Fakte diversaj formoj de servuteco ekzistis dum tuta vivo de Bolzano, ĝis la jaro 1848, sed vilaĝanoj povis libere translokiĝi, iliaj infanoj povis studi, kaj pro tio komenciĝis la erao, kiun oni nomigas nacia renaskiĝo. Ĉefe parolantaj homoj strebis havi la saman kulturon kaj politikajn rajtojn kiel germane parolantaj civitanoj de Aŭstrio.

Bernard Bolzano vizitis bazan lernejon, kvinjaran piaristan mezlernejon kaj poste trijaran filozofan kurson, per kiu li preparis sin por sia universitata studado. Li estis tre laborema kaj talentita lernanto kaj studento. Lia patro volis, por ke Bernard fariĝu komercanto, sed Bernard liajn spurojn ne sekvis kaj volis fariĝi sciencisto. Sed pri kiu scienco okupiĝi? Li petis tempon por decido. Tial liaj gepatroj lin subtenis ankoraŭ unu jaron. Dum tiu tempo Bernard studis astronomion, fizikon, ĥemion, sed ankaŭ pli altan matematikon ĉe profesoro Gerstner.

Dum finaj ekzamenoj Bernard tiel elstaris, ke profesoro Gerstner volis lin komisiu kiel substituon al malsana profesoro de matematiko Stanislav Vydra, kiu blindiĝis. Tio ne okazis nur pro tio, ke en la jaro 1800 Bernard estis nur deknaŭjara.

Sed Bernard estis ne nur talentita, sed ankaŭ responda. La matematiko al li plaĉis, sed li volis fari multe da laboro por aliuloj. Pro tio li ekstudis teologion. (Lia patrino ĝojis, sed lia patro estis deziluziita.) Sed li volis nek pastrigi nek monaĥiĝi. Li ne kapablis sendube akcepti ekleziajn dogmojn. Pro tio li akceptis katolikan kredaron ne kiel eklezian dogmon, sed kiel moralan kodekson. Li submetis kristanan kredon al moralo, laŭ liaj propraj vortoj li volis “kredi sen kredo”.

En la aĝo 24 jaroj (1805) Bernard pastrigis kaj fariĝis instruisto de matematiko kaj profesoro de religio.

Tiam super Aŭstrio regis imperiestro Francisko la 1a Habsburga. Li kaj lia kanceliero Metternich timis de klerismo, pro tio en filozofia fakultato oni kreis devigan trijaran kurson de religio. Studentoj de filozofio kiuj estis influitaj per klerismo de Voltaire, Diderot, Montesquieu k. a., la disciplinon “religio” ne ŝatis. Sed predikoj de Bolzano en preĝejo de la Plej Sankta Savanto (en Strato Křižovnická, proksime de Karola Ponto) ilin ravegis.

Regantoj volis, por ke Bolzano strikte instruu laŭ lernolibro de religio, kiun verkis kortega paroĥpastro Jakob Frint. Bolzano la lernolibron ne uzis. Li ne estis bona parolanto, sed per laŭta pensado antaŭ publiko vortigis grandajn verojn. Baldaŭ li fariĝis favorata. Sed en Vieno oni eksciis: Bolzano estas herezulo!

Kion Bolzano predikis?

Pri moraleco

Baza leĝo de moraleco estas intereso de komuna bonfarto. Valideco de tiu ĉi la plej alta morala leĝo ne dependas de Dio, pro tio ĝi ankaŭ ne dependas de religio. Ankaŭ Dio mem subtenas sin al tiu ĉi leĝo, ĉar ĝia absoluta libereco ĝuste konsistas en perfekta akordo de ĝia volo kun morala leĝo.

Pri libereco

La libereco ne estas nur ebleco elekti tion, kio al vi plaĉus, sed malaperigo je peko kaj malvirto, tio estas libereco de malbono. **Ju pli malmulte homo estas sklavo de siaj pasioj kaj pekaj instinktoj, des pli libera li estas.**

Pri Biblio

Sankta Biblio restos instrua kaj edifa, malgraŭ ke eventoj okazis alie, ol ili en la Biblio rakontas. Morala ordono de Jesuo Kristo estas deviga eĉ por tiu, kiu ne kredas lian historian estado. Kredo signifas, ke ni tion tenas nin pro tio, kre tio estas morale utile, ne pro tio, ke tio estas vero. Oficiale oni Biblion estimas kiel fonton de scio, fakte oni devas ĝin uzi kiel edifan libron.

Pri kredo

Dio ne aperas al generacioj kaj nacioj, ĉar tio estas nur ideoj, ne veraj estaĵoj. Vera apero de Dio estas kredo de unuopulo, malgraŭ ĝi povas esti alia ol kredo de aliaj homoj.

Pri preĝo

Oh, lasu al ni nian dolĉan iluzion, ke Dio nin aŭdas! Sed eĉ pravus malamikoj de religio kaj Dio ne respektus petojn de homoj, la preĝo ne ĉesus estis utila. Ja ĝi al petantoj donas konsolon kaj malpezigon.

Pri senmorteco

Eĉ se nia kredo pri senmorteco estus nura humana fantaziaĵo, ĝi meritis, por ke ni ĝin estimu kiel iluzion, kiu estas pli valora ol vero, ĉar kruelaj veroj homon subenbatas al tero.

Pri homoj

En bazaj aferoj homoj egalas. Ekde momento, kiam Jesuo proklamis egalecon de homoj, regantoj ne povas trakti kun siaj servutuloj tiel arogante ol antaŭe, ĉar kaŭze de tio ilin endanĝerigus ribelio.

Pri nacionalismo kaj lingvaj kvereloj de ĉeĥoj kaj germanoj

Lingvo estas nur sociala komunikilo, ne enkarniĝo denacia spirito. Nacionalistoj preferas nacion al homaro, parton al tuto.

Aŭtoro de deviga lernolibro de religio Frint plendis rekte al imperiestro Francisko la 1a. Li volis, por ke Bolzano instruu strikta laŭ lia lernolibro, kiu ĉie estis aĉetebla. Bolzano tion promesis, por ke havu trankvilecon kaj tempon por sia laboro, sed sian promeson li neniam plenumis.

En la jaroj 1813 – 1816 Bolzano ne kapablis instrui kaŭze de tuberkulozo.

En la jaro 1818, kiam studentoj ekrivoltis, Bolzano, kiu ĝuste estis dekano, estro de filozofia fakultato, estis endanĝerita. Precipe d-ro Stiff, persona kuracisto de imperiestro, skribis multajn denunciaĵojn kontraŭ Bolzano.

La 24an de decembro 1819 imperiestro Francisko la 1a perdekrete al Bolzano malpermesis instrui.

Bolzano ne defendis sin kaj foriris al siaj amikoj en kamparon. Sed por li batalis nobeloj, praga ĉefepiskopo Chlumčanský, sciencistoj Josef Dobrovský, František Ladislav Čelakovský, eĉ ĉeĥaj nacionalistoj, kiujn li antaŭe kritikis. Ili sentis, ke Bolzano estas elstarulo kaj la regantoj lin ĉikanas.

En la jaro 1820 Bolzano estis maldungita kaj liaj malamikoj al li malpermesis prediki. En tekstoj de liaj predikoj la malamikoj trovis 112 herezaĵojn.

En la jaro 1825 Bolzano proklamis, ke li per siaj pensoj ne volis endanĝerigi romkatolikan eklezion.

Se antaŭe li gajnadis profesorajn salajron 800 florinojn, en pensio li ricevadis 300 florinojn (ne por unu monato, sed por unu jaro).

Advokato František Pistl gastigis Bolzanon en Radíč. En loka kapelo Bolzano povis celebri mesojn, kvankam li jam ne estis pastro. En bohemia vilaĝo Těchobuz Bolzano vivis kiel membro de familio ĉe bienmastro kaj posedanto de vitrofarejo Josef Hoffmann kaj lia edzino Anna.

En trankvileco li verkis siajn librojn pri matematiko kaj filozofio.

Ni ne povus konsenti kun ĉio, kion Bolzano predikis kaj verkis. Iam li havis nerealajn kaj naivajn postulojn. En sia libro *Pri la Plej Bona Ŝtato* (1831), kiu estis unusola utopia verkaĵo eldonita en Bohemio, li dek kvin jarojn antaŭ Karl Marx alvenis al sojlo de utopia komunismo. En lia utopia ŝtato ĉiuj estas (preskaŭ) egalrajtaj, fabrikoj, entreprenoj kaj kampoj apartenas al ĉiuj civitanoj. Homoj ne povas akumuli propraĵon, ĉar ĝi apartenas al la ŝtato. Totalisma ŝtato decidas pri ĉio... Bolzano ne povis scii, ke cent jaroj post lia morto (1948) en Ĉeĥoslovakio komunistoj laŭ sovetaj instrukcioj kreos la ŝtaton, kiu decidus ne nur pri tio, kiel homoj devas vivi, kion fabriki, sed ankaŭ pri tio, kion homoj devas pensi... Rememorante socialismon ni en ŝtato ne volus vivi. Sed ankaŭ tiel grandaj personecoj kiel Bolzano iam povas erari.

Ĉu Karl Marx legis la libron de Bolzano *Pri la plej bona ŝtato*? (Lingva bariero ne ekzistis, ĉar Bolzano verkis germane kaj Marx estis germano.)

Bolzano opiniis, ke eraroj ekestas nur de malbona ekspliko.

Li mem neniam intence deflankiĝis de religiaj veroj, sed iam ilin pruvis aŭ pravigis per netradiciaj manieroj.

Post morto de Anna Hoffmannová (1942) Bernard Bolzano foriris al sia frato en Pragon. Tie li forpasis la 18an de decembro 1848.

Ekde la jaro 1992 en Ĉeĥa Respubliko funkcias Societo Bernard Bolzano, kiu strebas pri bona kunvivo de ĉeĥoj kaj germanoj.

Rekomendita literaturo

BERKA, K. 1981: Bernard Bolzano. 1a eld., Prago, Horizont, 133 paĝoj.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, M. 2021: Bernard Bolzano. 2a eld., Mladá Vožice, Městský úřad Mladá Vožice, 63 paĝoj.

HORA-HOŘEJŠ, P. 1997: Toulky českou minulostí. 1a eld., Prago, Baronet kaj Via Facti, 230 paĝoj.

KOVÁŘOVÁ, I. 2005: Bernard Bolzano a jeho vliv na české národní obrození. *Češtinář*, 15 (speciala aldono), 3-58.

ŠVEJDA, J. 1981: Bernard Bolzano (1781 – 1848). Výběrová bibliografie. 1a eld., Prago, Státní knihovna ČSR, 73 paĝoj.

VLASÁKOVÁ, M. 2021: Bernard Bolzano. 1a eld., Prago, Středisko společných činností, 19 paĝoj.

VLČEK, E. 1981: Bernard Bolzano. Podoba, tělesné vlastnosti, zdravotní stav. 1a eld., Prago, Památník národního písemnictví, 28 paĝoj.

El bibliografio

1804: Pripensoj pri kelkaj objektoj de elementa geometrio / *Betrachtungen über einige Gegenstände der Elementargeometrie.*

1827: Anatazio aŭ Argumentoj por senmorteco de la animo / *Anathasia oder Gründe für die Unsterblichkeit der Seele.*

1831: Libreto pri la plej bona ŝtato / *Das Büchlein vom besten Staate.*

1837: Scienco pri scienco... / *Wissenschaftslehre...*

1851†: Paradoxoj de nefinio / *Paradoxen des Unendlichen.*

Personaĵoj

Bolzano, Bernard Pompeius (1781 – 1848)

Bolzano, Bernard Pompeius (1737 – 1816)

Bolzano, Maria Cecilia, fraŭlinnome Maurer (1754 – 1821)

Chlumčanský el Přestavlky kaj Chlumčany, Václav Leopold Ignác (1749 – 1830)

Čelakovský, František Ladislav (1799 – 1852)

Diderot, Denis (1713 – 1784)

Dobrovský, Josef (1753 – 1829)

Ferdinando la 5a Habsburga la Bonkora (1793 – 1875)

Francisko la 1a Habsburga (1768 – 1835)

Francisko Jozefo la 1a (1830 – 1916)

Frint, Jakob (1766 – 1834)

Gerstner, Franz Joseph (1756 – 1832)

Hoffmann, Josef (1776 – 1859)

Hoffmannová, Anna (1784 – 1842)

Jozefo la 2a Habsburga (1741 – 1790)

Marx, Karl Heinrich (1818 – 1883)

Metternich, Klemens Wenzel Nepomuk Lothar (1773 – 1859)

Montesquieu, plennome Charles Louis de Secondat de la Brède et de la Montesquieu (1689 – 1755)

Leopoldo la 2a Habsburga (1747 – 1792)

Stift, Andreas Joseph von (1760 – 1836)

Voltaire, propranome François-Marie Arouêt (1694 – 1778)

Vydra, Stanislav (1741 – 1804).